

'EDEL AMBT SCHEPT VERPLICHTINGEN'

Ook van de Zuidaskantoren verwacht hij solidariteit; zo zouden ze kleinere kantoren best van hun opleidingsfaciliteiten gebruik kunnen laten maken. "De advocatuur is een edel ambt en dat schept verplichtingen", aldus Rein Jan Hoekstra. In december verscheen zijn eindrapport over het toezicht in de advocatuur. Conclusie: er is veel verbeterd, maar alertheid blijft geboden. Een gesprek over toezicht, en over de advocatuur.

DOOR MIEK SMILDE FOTO'S CHANTAL ARIËNS

Hij was het negende kind van een leraar Frans en een verpleegster. Synodaal gereformeerd, antirevolutionair, een echte mannenbroeder. Hij wilde dominee worden. Dat vond zijn vader geen goed idee – “Rein Jan, daar ben je te ongeduldig voor”. Het werd rechten, aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 1965 studeerde Rein Jan Hoekstra af.

Daarna volgde de tocht door de instituties. Advocaat, ambtenaar Grondwetszaken, raadadviseur, secretaris-generaal van het ministerie van Algemene Zaken, lid van de Raad van State. Voorzitter van het wetenschappelijk bureau van het CDA, informateur van het kabinetten Balkenende II en IV. En verder een heleboel nevenfuncties, waaronder voorzitter van de commissie toezicht woningcorporaties, lid van de evaluatiecommissie Nationalisatie SNS Reaal en sinds februari 2012 onderzoeker toezicht op de advocatuur. Afgelopen december presenteerde hij zijn eindrapport. Hoewel hij zelf maar vijf jaar advocaat was, in Rotterdam, heeft hij de ontwikkeling van de advocatuur gedurende zijn loopbaan in de gaten gehouden. Als kantonrechter-plaatsvervanger en bij de Raad van State zag hij advocaten aan het werk. Daarnaast kent hij veel Haagse advocaten uit het pleitgezelschap Door tijd en vlijt (opgericht in 1777) waarvan hij erelid is. Generaties rechters, advocaten en bedrijfsjuristen leerden er oreren. “Pleiten, tegenpleiten, maar ook oordelen in het zogeheten Hof Door tijd en vlijt. Je juridisch scherpen. Er komt natuurlijk ook een heleboel joligheid bij. Daarin ben ik minder scherp. Ik houd van lachen, maar het vertellen van grappen ligt mij niet.”

WIE IS REIN JAN HOEKSTRA?

Rein Jan Hoekstra (Dokkum, 1941) werd geboren in Friesland, groeide op in Groningen en studeerde daar ook. Van 1965 tot 1970 was hij advocaat in Rotterdam, waarna hij ambtenaar op de stafafdeling Grondwetszaken van het ministerie van Binnenlandse Zaken werd. Van 1975 tot 1986 was hij raadadviseur juridische zaken op het ministerie van Algemene Zaken, waarvan hij aansluitend secretaris-generaal werd. Van 1994 tot 2011 was hij lid van de Raad van State.

Op 15 april 2003 kreeg Hoekstra samen met de VVD'er Frits Korthals Altes het verzoek om te onderzoeken met welke derde partij CDA en VVD een meerderheidskabinet konden vormen. Dit leidde tot het kabinet Balkenende II. In 2006 werd hij opnieuw benaderd om te onderzoeken wat de mogelijkheden voor een kabinet waren. Hij adviseerde aansluitend om oud-SER voorzitter Herman Wijffels te benoemen tot informateur van het kabinet Balkenende III.

Rein Jan Hoekstra is getrouwd.

Hij zegt het onderkoeld, de twinkeling in zijn ogen. ‘De sfinx van het binnenhof’, noemde NRC *Handelsblad* hem toen hij de Raad van State verliet wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van zeventig jaar. Het is hem niet aan te zien. Hoekstra is even leeftijdsloos als onkreukbaar.

PUBLIEKE VERANTWOORDELIJKHEID

“Ik heb nog meegemaakt dat het reclameverbod voor advocaten werd opgeheven”, zegt hij zonder ironie in zijn stem. “Dat was in mijn ogen volstrekt zondig. Ik hang – nog steeds – de leer aan dat de advocatuur bestaat met het oog op de kwaliteit van de rechtstaat en dus een publiek belang dient. Dat is ook de grondslag waarom in 1952 de Orde van Advocaten werd opgericht.”

Met die opmerking raakt Hoekstra meteen het hart van de discussie die de afgelopen jaren werd gevoerd over de zogeheten kernwaarden van de advocatuur. Sommige mensen, waaronder de toenmalige landelijk deken Willem Bekkers, vonden dat de *publieke verantwoordelijkheid* voor een goede rechtsbedeling als zesde kernwaarde expliciet moest worden opgenomen in de nieuwe Advocatenwet. Anderen waren daar meer of minder fel op tegen, omdat de andere kernwaarden – partijdigheid, deskundigheid, onafhankelijkheid, integriteit en betrouwbaarheid – de lading al afdoende zouden dekken. De zesde kernwaarde haalde de wet niet. “Maar in de toelichting van de oude wet staat de publieke verantwoordelijkheid met zoveel woorden genoemd en die toelichting is gehandhaafd voor zover hij niet door de nieuwe toelichting is achterhaald”, formuleert Hoekstra op klassiek juridische wijze. Niets aan de hand dus?

Toch wel. De afgelopen jaren beklagden steeds meer politici zich over de stand van de rechtstaat. De advocatuur zou te veel met zichzelf bezig zijn, werd gezegd. Fraude en witwaspraktijken zouden op de loer liggen. Els Unger, de voorganger van Bekkers als landelijk deken, had het over ‘rotte appels’. Ondertussen startten de grote kantoren van de Zuidas een eigen opleidingsinstituut, the Law Firm School, en deden Angelsaksische omgangsvormen en dito beloningsstructuren hun intrede. Het leek allemaal nog weinig met het officium nobile van weleer van doen te hebben. Staatssecretaris Teeven dreigde met extern toezicht, geheel conform de mode van dat moment: van bank tot ziekenhuis tot woningcorporatie tot scholengemeenschap, het toezicht had gefaald en moest op de schop. De Orde vreesde politieke inmenging, schermde met de geheimhoudingsplicht van advocaten en huurde Hoekstra in. Als er normen en waarden op het spel staan, doen gereformeerden het nog steeds goed.

EEN GOED GESPREK

Hoekstra begon met een ‘goed gesprek’ met de plaatselijke dekens, in twee rondes. Daaruit bleek onder meer dat er re-

gionaal grote verschillen waren en dat van een eenduidig toezicht geen sprake was. Er werd eigenlijk uitsluitend reactief opgetreden naar aanleiding van een klacht, maar geen deken die onaangekondigd eens een advocatenkantoor binnenstapte om te kijken hoe het met de administratie stond. Van een stevige controle op het naleven van verordeningen of de financiële stabiliteit van een kantoor was over het algemeen geen sprake. Hoekstra hoorde verhalen over advocaten die niet zouden weten dat er voor een derdenrekening twee handtekeningen nodig waren. Anderen accepteerden zonder problemen cash betalingen. Weliswaar stond op hun bureau een dikke bundel richtlijnen en verordeningen van de NOVA, maar dat wilde niet zeggen dat ze zich daaraan ook allemaal even trouw hielden.

“Het is net als met wetten”, reageert Hoekstra bijna laconiek. “Daarmee worden lang niet altijd problemen opgelost. Ik noem dat de overschatting van het recht. Alsof je er bent met een publicatie in het *Staatsblad*. Elke wet moet zich in de praktijk bewijzen en dat moet je controleren. Je moet als beroepsorganisatie met andere woorden duidelijk aan

kunnen geven wat de kern is van de regelgeving, wat je uitgangspunten zijn. Het gaat niet om die verordeningen, het gaat om een mentaliteit. Als iets niet is verboden, wil dat niet zeggen dat het *dus* mag. Dat inzicht is in de hele samenleving zeldzaam geworden.”

OVERHEID ALS ACHTERVANG

Tijdens zijn onderzoek zag Hoekstra steeds meer parallellen met andere vormen van toezicht, bijvoorbeeld dat op de woningcorporaties. “Tot 2008 was vrijwel al het toezicht gebaseerd op vertrouwen. Het ging economisch goed en het ging steeds beter, het kon allemaal niet op. Bij de volkshuisvesting begon het al in 1994 te schuiven. De toenmalige staatssecretaris Heerma kwam met de zogeheten bruteringsoperatie waardoor de overheid zich op afstand plaatste van de woningcorporaties en corporaties meer ruimte kregen zelf hun (financiële) beleid te voeren. Ik was daar destijds al op tegen, omdat volkshuisvesting een klassiek publiek onderwerp is met een sterke sociale component. Maar dat raakte helemaal uit zicht. Verenigingen werden stich-

**“ALS IETS NIET IS
VERBODEN, WIL
DAT NIET ZEGGEN
DAT HET DUS MAG.
DAT INZICHT
IS ZELDZAAM
GEWORDEN”**

(advertentie)

 legalsense

De beste online software voor advocaten

Nummer één in gebruiksgemak

* Vanaf € 29,50 per maand per fee earner

* Vraag een demo aan op www.legalsense.nl

tingen, leden werden inspraakorganen en de corporaties commercialiseerden. Zolang het goed ging, ging het goed, maar toen het fout ging, ging het ook goed fout.” De diffuse verhouding tussen privaat en publiek belang die de woningcorporaties uiteindelijk ontworpen, speelt ook bij de advocatuur een rol, denkt Hoekstra. Terwijl het volgens hem eigenlijk zo moeilijk niet is. “Iedereen weet wel wat een publiek belang betekent, namelijk een activiteit die voor de samenleving als geheel van belang is en die daarom ook kan rekenen op de overheid als achtervang. Maar de markt heeft steeds meer overgenomen. Veel werd geprivatiseerd en op afstand gezet en iedereen, sociaaldemocraten, christendemocraten, de hele Kamer, liep er achter aan. Ik kan me er nog over verbazen dat we dat met z’n allen hebben toegelaten. Het publieke belang, ook van de advocatuur, is daardoor veel te veel op de achtergrond geraakt.”

SOLIDARITEIT EN DE ZUIDAS

Of met de nieuwe toezichtstructuur van de advocatuur die publieke taak van de advocatuur beter tot zijn recht komt, is vooralsnog afwachten. “Toezicht is nooit de panacee voor alle problemen”, zegt Hoekstra relativerend. “Toezicht is vooral een manier om mensen scherp te houden.” Feit is wel dat de politiek inmiddels voldoende vertrouwen heeft in de beroepsgroep zelf. Het externe toezicht is van tafel. Op 1 januari is weliswaar een driekoppig College van Toezicht aangetreden, maar daarin zitten geen spionnen van Teeven. Wel de landelijk deken Walter Hendriksen, oud-Tweede Kamerlid en oud-advocaat Jan de Wit en Hoekstra zelf. Allen zijn daartoe inmiddels bij koninklijk besluit benoemd.

“De politiek is geneigd te denken dat alleen extern toezicht

VERZUILING ALS MIDDEL TOT EMANCIPATIE

In *Mr. 12/2014* constateerden de senior partners van zes grote advocatenkantoren dat de doorstroom van allochtone advocaten te wensen overlaat. In plaats van een baan bij de *big six* te ambiëren, starten veel advocaten met een andere culturele achtergrond hun eigen kantoor gericht op de bevolkingsgroep waaruit zij zelf komen. Volgens Hoekstra is deze nieuwe verzuiling geen bedreiging voor de mogelijkheden die allochtone juristen hebben. “Eind jaren zestig werkte ik bij het kantoor Bavinck en Hoogenraad in Rotterdam, wat een typisch protestants kantoor was met een protestantse cliëntèle. De havenbaronnen zaten bij de liberale kantoren en de ondernemers uit de Nederlands hervormde en gereformeerde hoek zaten bij ons. Als het om integratie gaat, is verzuiling best goed.”

effectief kan zijn”, licht de rapporteur de keuze toe. “Dat is een misvatting. Je moet juist de verantwoordelijkheid primair bij een groep zelf neerleggen en dan moet er een stelseltoezichthouder zijn die daarop zicht houdt. Bij extern toezicht bestaat de kans dat mensen roepen ‘het toezicht heeft gefaald, wij waren het niet’. Dat is te makkelijk.” Hoekstra refereert op dit punt aan de rol die de kerkenraad speelt in de protestantse gemeenschap. Zelf was hij jarenlang lid van de kerkenraad. “In die hoedanigheid spreek je de dominee ook aan op kwaliteit. Als jongetje in Stadskaanaal zag ik eens hoe een knoestige ouderling, een boer uit de omgeving, de dominee na afloop van de dienst een hand gaf en zei: ‘Dominee moet nog wel een beetje bij studeren, hè?’ We zijn verleerd elkaar op die manier aan te spreken, terwijl dat wel belangrijk is. Als je soeverein wilt zijn, moet je elkaar wel scherp houden.”

Maar is dat mogelijk binnen de huidige advocatuur? De

onderlinge verschillen tussen de kantoren zijn gigantisch. De eenpitter met een sociale praktijk in de Schilderswijk lijkt in niets op de advocaat die aan de Zuidas zijn dagen slijt. Kunnen deze uitersten nog wel door één Orde worden vertegenwoordigd?

“Alsjeblieft wel”, reageert Hoekstra. “Ik ken geen land ter wereld waar de advocatuur in verschillende segmenten wordt opgedeeld, dus laten we dat hier ook niet doen. Maar dat betekent wel dat alle advocaten, dus ook de advocaten aan de Zuidas, hun bijdrage moeten leveren aan die Orde. De landelijk deken is meestal iemand van een groot kantoor, omdat dat zich kan veroorloven iemand voor drie jaar vrij te stellen. Dat noem ik een publieke verplichting. Net als het opleiden van nieuwe mensen. Veel grote kantoren hebben intern een perfecte opleiding. Waarom mogen andere, kleinere kantoren daarvan geen gebruik maken? Kennis delen om de kwaliteit en deskundigheid van de advocatuur als geheel te bevorderen. Dat is een kwestie van solidariteit.”

Bij het horen van de woorden solidariteit en Zuidas schiet de journaliste in de lach. Hoekstra geeft geen krimp. “Ik noem bewust het woord solidariteit. Als mensen bij één Orde willen horen, moeten ze daar ook wat voor over hebben. De advocatuur is een edel ambt en dat schept verplichtingen.”

ALERTHEID GEBODEN

Hoekstra waarschuwt dat met de afronding van zijn werk als rapporteur en de instelling van de Commissie van Toezicht de kous niet af is. Weliswaar is de afgelopen jaren veel ten goede gekeerd in de advocatuur, maar alertheid blijft geboden. Allereerst pleit hij voor een transparante verantwoording. “De lokale dekens moeten gewoon elk jaar kunnen laten zien wat ze aan het doen zijn. Welke prioriteiten hebben ze gesteld, wat is daar van terechtgekomen en wat zijn ze verder nog van plan? Dat moet volstrekt controleerbaar worden.” Daarnaast moet de Orde blijvend investeren in het controleren van de financiële soliditeit van kantoren en kan de opleiding van de advocatuur nog beter. “Ik heb gedurende mijn onderzoek gesproken met rechters en officieren en zij vinden de deskundigheid van de advocatuur over het algemeen goed. Maar er zijn advocaten die kwalitatief onvoldoende zijn. Dat is met rechters en officieren zelf overigens ook het geval. Opleiding moet daarom centraal blijven staan. Ik vind het persoonlijk jammer dat de raio-opleiding is afgeschaft, omdat die de mogelijkheid bood bij elkaar te kijken. Een rechter in opleiding liep stage bij het OM en werkte twee jaar als advocaat. Dat bij elkaar in de keuken kijken is essentieel. Er is een gezamenlijk belang om de kwaliteit van juristen te verbeteren en daarmee de kwaliteit van het

functioneren van de rechtstaat.”

Over de toegang tot het recht maakt Hoekstra zich, ondanks de forse bezuinigingen op de gefinancierde rechtsbijstand, geen zorgen. Kwaliteit daarentegen is een terugkerend thema in al zijn rapporten. “Er is geen direct verband tussen financiën en kwaliteit”, zet hij meteen de toon. “Een kwetsbare financiële positie mag geen reden zijn je verplichting om kwaliteit te leveren niet na te komen.” Hoekstra zegt het niet voor niets. De advocatuur, met name het middensegment, verkeert in economisch zwaar weer. Verdienmodellen worden tegen het licht gehouden, te kleine kantoren wordt aangeraden samen te gaan werken. Hoekstra adviseert in zijn eindrapport het toezicht op de financiële soliditeit van kantoren beter te structureren en te intensiveren. Daarnaast mogen en moeten advocaten worden aangesproken als zij te veel hooi op hun vork - lees te veel zaken - nemen. “Deskundigheid moet vooropstaan. Niemand kan op alle rechtsgebieden alle jurisprudentie bijhouden en maar zaken blijven draaien. Het gaat niet alleen om omzet. Advocaten moeten daarop meer worden aangesproken.”

BETUTTELING

Hoewel Hoekstra zich uitsluitend met het toezicht op de advocatuur heeft beziggehouden, voorziet hij een aantal ontwikkelingen die hem zorgen baren. Hij waarschuwt bijvoorbeeld voor de opkomst van juridische dienstverleners die op basis van *no cure no pay* werken. “Ik verwijs hier graag naar het advies dat de Raad van State daarover heeft uitgebracht en waarin staat: vooral niet doen. Het zou een verdere stap op de weg van de commercialisering betekenen en dat moeten we dus juist niet willen met het oog op de rol die de advocatuur speelt in het Koninkrijk der Nederlanden. Met *no cure no pay* leveren we ons definitief uit aan het Angelsaksische systeem, terwijl ons hele rechtssysteem niet Angelsaksisch is. In de VS of Groot-Brittannië ontbreekt de sociale component die ik als publiek belang bestempel en die kenmerkend is voor de systemen in continentaal Europa. Die moeten we behouden.”

“EEN KWETSBARE
FINANCIËLE
POSITIE MAG GEEN
REDEN ZIJN
OM GEEN KWALITEIT
TE LEVEREN”

“In Amerika is het individuele vrijheidsideaal allesbepalend”, gaat hij verder. “Dat beginsel van vrijheid is doorsijpeld naar Europa. Ik heb mij erover verbaasd dat het aantal zwervers op straat toenam, omdat we op basis van internationale regelgeving mensen niet meer voor hun bestwil mogen vasthouden. Het zelfbeschikkingsrecht van de mens is allesbepalend en niemand mag zich er verder mee bemoeien. Dat heeft de rol van het toezicht geen goed gedaan. Toezicht is betutteling. En sinds 2008 is eens te meer duidelijk geworden dat mensen die betutteling nodig hebben.” ■